

матеріалів досліджено процеси формування місцевих організацій політичних партій під впливом різних факторів в контексті політичних процесів національного і регіонального рівнів. Доказано, що структуризація політичного ландшафту області динамічно розвивалась, але інтенсивне створення місцевих партійних організацій супроводжувалося відсутністю організаційної сплоченості і чітких програмних завдань.

Ключеві слова: обласні ячейки, політичні партії, політичний ландшафт, Чернівецька область, регіон.

V. Chebanyk. Political landscape of Chernivtsi region: regional dimension of formation and development. – Article.

Summary. The article analyzes the peculiarities of the formation of the party spectrum of the Chernivtsi region in the late XX – early XXI century – the period of formation and development of multi party systems in the region. On the basis of archival materials the process of formation of local branches of political parties under the influence of various factors in the context of political processes of national and regional levels is traced. It is proved that the structuring of the political landscape of the Chernivtsi region has undergone dynamic development, but the intensive creation of local party organizations was accompanied by a lack of organizational cohesion and clear program objectives.

Key words: regional branches, political parties, political landscape, Chernivtsi region, region.

УДК 171.132

О. В. Шевчишена

кандидат психологічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки та психології

Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

м. Хмельницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГА ДО РОЗВИТКУ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ В ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті обґрунтовано можливості формування в сучасного педагога психологічної готовності до розвитку життєстійкості в дітей у закладах загальної середньої освіти. У процесі дослідження цієї проблематики було здійснено пояснення поняття, пов'язаного з життєстійкістю в дітей, а отже, запропоновано перелік активних методів навчання та обґрунтовано їх значення в контексті формування психологічної готовності вчителя до розвитку життєстійкості в школярів. За результатами дослідження напрацьовано висновок, виходячи з якого можна вважати, що застосування активних методів навчання слугує запорукою посилення в педагогічних працівників внутрішніх ресурсів, які загалом мають давати змогу їм розуміти психологію сучасної дитини, а отже, розвивати в сучасних школярів життєстійкість шляхом конструктивного діалогу з ними.

Ключові слова: заклад загальної середньої освіти, педагог, психологія сучасної дитини, життєстійкість, психологічна готовність педагога до розвитку життєстійкості в дітей, активні методи навчання, діалогова взаємодія.

В умовах модернізаційних змін, які супроводжують різні сфери нашого соціуму, дослідники продовжують зосереджувати увагу на відстеженні внутрішніх потенціалів людини, ресурсів, які загалом дають змогу їй протистояти доволі складним життєвим обставинам, а отже, вирішувати проблеми конструктивними шляхами.

Відповідно, стрімкі зміни, які охоплюють різні сфери нашого суспільства, зумовлюють потребу в такій особистості, яка буде відрізнятися впевненістю, творчістю, винахідливістю, гнучкістю та динамічністю поведінки, стійкістю до різносторонніх впливів, здатністю орієнтуватися в просторі непередбачуваних соціальних ситуацій та вміннями конкретно виходити з них, вміннями зав'язувати розмову (діалог), бути готовою до аргументації власної точки зору, бути зацікавленою в поставленій меті, а отже, готовністю до посилення резервів власної особистості задля її реалізації.

Однією з категорій, яку психологи використовують для позначення внутрішніх потенціалів людини, є життєстійкість особистості.

У руслі трактування вищезгаданого феномена мають місце різні підходи. За переконаннями окремих дослідників конструктивну поведінку, в широкому плані, забезпечує життєстійкість людини – її здатність протистояти життєвим труднощам, несприятливому тиску обставин, зберігаючи при цьому себе як цілісну особистість [3].

Ми погоджуємося також із запропонованим положенням Л.В. Кулікова, згідно з яким життєстійкість являє собою інтегральну якість особистості (стійкість, врівноваженість, опірність), що своєю чергою дає їй змогу протистояти життєвим труднощам, несприятливому тиску обставин, зберігаючи при цьому здоров'я і працездатність у процесі різних випробувань [1].

Нині мабуть важко заперечити те явище, що на тлі численних трансформацій, які відбуваються в нашому суспільстві, діти та підлітки залишаються однією із найбільш чутливих, вразливих та незахищених верств населення. Нестача в дітей гнучкості в демонструванні поведінкових стратегій у непередбачуваних життєвих ситуаціях слугує для них поштовхом посилення внутрішньоособистісних конфліктів, а отже, нездатності протидіяти тиску зовнішніх обставин.

Відповідно, мета сучасної освіти підлягає переосмисленню, отже, продовжує залишатися важливим аспектом численних дискусій освітян. Важливо, як відомо, дбати не лише про інтелектуальне збагачення дітей та підлітків, але і про їх особистісний розвиток. Тому поняття життєстійкості школярів є доволі актуальним у контексті сучасної шкільної освіти.

Однак, чи готові дорослі до усвідомлення важливості цього феномена в житті дітей, а отже, забезпечувати в тому чи іншому середовищі відповідні умови для його розвитку? Для прикладу, Т.Д. Щербан та А.В. Терновой серед чинників, які можуть негативно позначатися на розвитку життєстійкості в дітей, виокремлюють стреси в ранньому дитинстві, брак підтримки та відчуженість із боку дорослих [3].

Якщо своєю чергою говорити про педагогічне середовище, то перед вчителями варто поставити такі запитання: чи усвідомлюють вони значення життєстійкості, життєвого імунітету для сучасних дітей, чи психологічно готові до розвитку в школярів життєстійкості, чи взагалі готові вони до професійного саморозвитку в контексті цієї проблематики? Ці питання продовжують залишатися відкритими.

Нині з впевненістю можна говорити, що на рівні шкільної психологічної служби в закладах загальної середньої освіти є чимало напрацювань. Психологи в освітніх закладах систематично закликають педагогів до тренінгової взаємодії. На тих чи інших тренінгах відбувається стимулювання вчителя до особистісно-професійного зростання, а отже, до переосмислення власних особистісних характеристик, необхідних йому для успішного та конструктивного вирішення освітніх завдань.

Однак, чи практикується в діяльності психолога освітнього закладу систематичне застосування активних методів навчання в контексті формування психологічної готовності педагога до розвитку життєстійкості в школярів? Чи увійшло в тренінгову практику застосування методів щодо напрацювання понять, пов'язаних із життєстійкістю школярів, а отже, переосмислення власних педагогічних позицій, необхідних для стимулювання розвитку в дітей вищезгаданого феномена.

Відповідно, особливості застосування активних методів навчання щодо формування у вчителів психологічної готовності до розвитку в дітей життєстійкості нині є актуальним питанням, якому і присвячується ця стаття.

Що стосується професійного саморозвитку вчителя, то подібне явище виступало об'єктом досліджень багатьох вітчизняних науковців, зокрема: Г.О. Балла, Є.С. Барбіної, Н.О. Кривошпалової, Л.Г. Бабкової, Т.І. Люриної, К.М. Паська, М.А. Пайкуша, М.І. Романенка. Науковці акцентують на детермінантах розвитку професійної освіти та особливостях становлення світоглядно-філософської позиції сучасного педагога в контексті освітніх інновацій.

Однак, незважаючи на достатню кількість праць та публікацій, присвячених проблематиці посилення особистісно-професійного ресурсу педагогів, питання розширення та збагачення шляхів щодо формування психологічної готовності вчителя до розвитку життєстійкості в дітей у закладах загальної середньої освіти не набуло стійкого поширення в психолого-педагогічній науці. Тому в контексті сучасної шкільної освітньої практики на окрему увагу заслуговує питання, пов'язане із **застосуванням активних методів навчання в контексті формування психологічної готовності педагога до розвитку життєстійкості в школярів.**

Відповідно, продовженням викладу матеріалу цієї статті стало напрацювання сутності феномена «психологічна готовність педагога до розвитку життєстійкості в дітей», а отже, підбір та опис активних

методів навчання і обґрунтування їх значення у формуванні психологічної готовності педагога до розвитку життєстійкості в школярів у закладах освіти.

Сучасні освітні виклики, як відомо, потребують від педагога здатності стимулювати учня не лише на інтелектуальне, але й на особистісне зростання. Однак педагог має бути психологічно готовим до реалізації цього завдання. Перш ніж говорити про шляхи формування психологічної готовності педагога до розвитку життєстійкості в дітей, варто запропонувати та обґрунтувати сутність цього феномена.

Якщо відштовхуватись від переосмисленої мети сучасної освіти, то *«психологічна готовність педагога до розвитку життєстійкості дітей»* являє собою, на нашу думку, *складне інтегральне поняття, яке акумулює в собі знання вчителя про психологію сучасної дитини, здатності взаємодіяти з дітьми на рівні діалогової взаємодії, а отже, наявність особистісних характеристик, що слугують для педагогічного працівника запорукою стимулювання учнів до гнучкого аналізу різноманітних впливів (чинників) навколишнього середовища* [2, с. 506].

Освітні процеси, що відбуваються на сучасному етапі українського суспільства, потребують вчителів, які готові вдосконалюватися різносторонньо. Післядипломна педагогічна освіта своєю чергою є однією з важливих інституцій, де педагоги також систематично мають змогу змінювати своє професійне бачення, а отже, напрацьовувати нові підходи в контексті вирішення професійних завдань.

Тому в умовах післядипломної педагогічної освіти також важливо дбати про створення умов задля стимулювання у вчителів психологічної готовності до розвитку в дітей життєстійкості. Стимулювання розвитку у вчителів вищезгаданого феномена можливе шляхом застосування активних методів навчання.

Активне навчання, як доводить психолого-педагогічна практика, відрізняється від звичайного навчання низкою особливостей, серед яких вагому роль відіграє активізація усіх сфер особистості, в цій ситуації педагога: когнітивна, пізнавальна, мотиваційна, особистісна сфери. Тому елементи активного навчання важливо адаптувати до можливостей дорослої чи дитячої аудиторії. Окрім того, тренеру важливо враховувати специфіку аудиторії, з якою йому доводиться працювати. У межах однієї вікової групи, як відомо, можуть виявлятися відмінності в контексті професійних можливостей вчителів. Наприклад, молоді педагоги володіють великим багажем теоретичних знань, однак на практиці їм буває іноді важко адаптувати такі знання до когнітивних та вікових можливостей школярів, а отже, конструктивно вирішувати педагогічні задачі, які постають в їхній професійній діяльності.

Оскільки деяким педагогічним працівникам тривалий час довелося працювати за іншої системи освіти, а отже, відрізнитись іншим світобаченням, іншими підходами до навчання та виховання дітей, то в контексті вищезгаданої проблематики вони потребують насамперед переосмислення своїх мотивів, установок щодо розуміння психології сучасного школяра і готовності працювати з учнівською аудиторією на рівні діалогу, стимулюючи її на глибоке переосмислення реалій повсякденної дійсності. А для цього педагог має володіти іншим педагогічним мисленням, такими особистісними характеристиками, які б давали йому змогу стимулювати дітей на особистісне зростання.

Отже, сучасна дитина. Яка вона? Перед нами інші життєві реалії, а тому інші діти. Педагогу нині вкрай важливо збагнути психологічні особливості сучасного школяра та врахувати їх у процесі забезпечення та супроводу освітнього процесу.

Як відомо, сучасні діти багато часу проводять у соціальних мережах. Віртуальний простір уже став невід'ємною частиною їхнього життя. Вони володіють безліччю шляхів пошуку відповідної інформації за допомогою Інтернет-ресурсів. Однак чи здатні вони до критичного аналізу отриманої інформації, чи вміють виважено діяти в непередбачуваних життєвих ситуаціях? Ці чи інші подібні запитання залишаються відкритими.

З одного боку, сучасні діти енергійні, відверті, ділові та кмітливі, а з іншого – вразливі, не терплячі як до слабкостей ровесників, так і до позицій вчителя, його манери звернення, поглядів та вимог. Завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям діти швидко знаходять відповіді на безліч питань, але не завжди розрізняють позитивні і негативні впливи, не завжди готові дати відсіч у складних для них ситуаціях.

Сучасні школярі відрізняються здатністю висловлювати свою позицію, а отже, обґрунтовувати власну точку зору. Однак це буде можливо, якщо педагог буде відкритим до внутрішніх можливостей дитини. Якщо немає довіри, зворотного зв'язку та взаєморозуміння між дитиною та дорослим, то вона неодмінно буде компенсувати незадоволення своїх потреб у віртуальному середовищі.

Це все потребує від вчителя готовності працювати над собою, своїм внутрішнім світом, а отже, над посиленням прояву в собі особистісно-професійної компетентності. Якщо відштовхуватись загалом від концепції Нової української школи, то освітній заклад нині потребує вчителя з високим рівнем

мотивованості, фахівця, який має великий діапазон креативних якостей та готовий розвиватися професійно. Нині освітня система потребує вчителя, який готовий працювати з дітьми на засадах партнерства та діалогової взаємодії. А тому сучасному вчителю важливо відзначитися такими особистісними якостями, як впевненість, відкритість, доброзичливість, рішучість, ініціативність, гнучкість, мобільність, почуття гумору, креативні якості особистості, вміння оригінально подати інформацію, не боятися невдач та демонструвати силу волі, долаючи труднощі, які постають у його професійній діяльності, критичне та позитивне мислення, емоційний інтелект.

Що стосується активного навчання в контексті збагачення вчителів новими підходами та практичними навичками, то на окрему увагу заслуговують моделювання можливих професійних ситуацій, мозкові штурми, дискусії, дебати, рольові та ділові ігри, «круглі столи».

У межах активної взаємодії окремої уваги варті змістовно-сміслові інтерактивні техніки. Мета таких технік полягає у сприянні безпосередньому вирішенню тих цілей і завдань, які ставляться перед певним заняттям (заходом) (наприклад, проаналізувати свої індивідуально-психологічні особливості (особистісні та професійні якості)), які можуть відобразитися на поведінці педагога в конфлікті, на його спілкуванні та взаємодії з учнями, і як результат, нездатність створення умов, за яких би дитина демонструвала готовність до аналізу своєї поведінки, а отже, до демонстрування життєвих навичок, яких потребує та чи інша ситуація.

Якщо говорити про надання психологом школи (чи викладачем психологічних дисциплін) допомоги педагогу (в цій ситуації йдеться про підвищення його компетентності щодо розвитку життєстійкості в дітей), то використанню можуть підлягати вправи за типом проєктивних психологічних тестів. Такий вид допомоги вчителю також потребує від фахівців психологічної коректності та делікатності задля того, щоб визначати певні особистісні характеристики особистості педагогічного працівника, наприклад, його ставлення до учасників освітнього процесу, в цій ситуації йдеться про дітей та підлітків, а отже, допомогти йому усвідомити ті можливості, які в нього не виявляються певною мірою (наприклад, готовність до гуманізованої комунікації в межах взаємодії між вчителем та учнем). Саме неформальна комунікація збільшує ступінь довіри між вчителем та школярем, стимулює дітей до рефлексії власних поглядів та переконань, а отже, до напрацювання виважених життєвих висновків.

Що стосується мотивації вчителя щодо розвитку в дітей життєстійкості, то на окрему увагу заслуговує соціально-психологічний тренінг. Тренінгів підхід був та продовжує залишатися предметом окремого дослідження багатьох дослідників. Наприклад, за переконаннями таких науковців, як Н.М. Богомолва, Ю.М. Ємельянов, Г.А. Ковальов, Т.А. Петровська, Г.Є. Філатова, використання засобів соціально-психологічного тренінгу в контексті професійного зростання вчителя має чимало переваг порівняно з іншими методами та технологіями, які пропонує нам освітня практика. Адже в процесі застосування тренінгової технології відбувається взаємне стимулювання творчої активності усіх учасників соціально-психологічного навчання. Невимушена морально-психологічна атмосфера збільшує ступінь взаємної довіри, а отже, покращує можливості для розвитку культури самоаналізу та педагогічної рефлексії. Рівноправна та активна участь усіх учасників соціально-психологічного тренінгу створює, як відомо, умови для професійного збагачення та саморозвитку тих учасників, в яких є типові проблеми в контексті педагогічної діяльності, в цій ситуації варто зосередити увагу на проблемах вчителя, пов'язаних із розвитком у дітей різноманітних життєвих навичок.

Основне завдання тренера (психолога, викладача), який застосовує в роботі з педагогами соціально-психологічний тренінг, полягає в тому, щоб скерувати такий підхід на збагачення вчителів новими знаннями в руслі цієї проблематики (поняття, пов'язані із життєстійкістю школярів, наявністю в них відповідних життєвих навичок), на відпрацювання в них відповідних здатностей, необхідних їм для розуміння сучасних школярів, а отже, вміннями скеровувати дітей на напрацювання конструктивних життєвих висновків.

Мета та завдання активного навчання можуть періодично змінюватися. Змістовне наповнення того чи іншого методу (підходу) також може коливатися. Загалом активний підхід до формування у вчителів психологічної готовності до розвитку життєстійкості в дітей може знаходити застосування як у системі післядипломної педагогічної освіти, так і в межах психологічних служб закладів загальної середньої освіти. Запорукою інтегрованих зусиль фахівців післядипломної педагогічної освіти та психологів освітніх закладів має стати напрацювання системи тренінгової діяльності, спрямованої на покращення показників психологічної готовності вчителя до розвитку життєстійкості в школярів у закладах загальної середньої освіти.

Дослідження в контексті цієї проблематики дає нам підстави напрацювати висновок, що формування в школярів життєстійкості можливе за умови переосмислення вчителями їхньої психології, основ діалогової (інтерактивної) взаємодії з ними, а отже, власних особистісних характеристик, необхідних їм для досягнення конструктивного діалогу з учнівською аудиторією. І саме застосування активних методів навчання слугує запорукою посилення в педагогічних працівників внутрішніх ресурсів, які загалом мають давати змогу їм розвивати в сучасних дітей життєстійкість. Однак проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів вищезгаданої проблематики. Зокрема, на окрему увагу заслуговують розширення та опис арсеналу можливих шляхів формування психологічної готовності вчителя до розвитку життєстійкості в школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Куликов Л.В. Психогигиена личности: основные понятия и проблемы. Санкт-Петербург : СПбГУ, 2004. 464 с.
2. Шевчишена О.В. Формування психологічної готовності педагога до розвитку життєстійкості в дітей у закладах освіти. *Молодий вчений*. Серія: Психологічні науки. 2020. № 4 (80). С. 505–508.
3. Щербан Т.Д., Терновой А.В. Психологічні особливості формування життєстійкості у підлітків з неповних сімей. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія «Педагогіка та психологія». 2015. Вип. 2 (2). С. 144–149.

О. В. Шевчишена. Особенности применения активных методов обучения в контексте формирования психологической готовности педагога к развитию жизнестойкости у школьников. – Статья.

Аннотация. В статье обоснованы возможности формирования в современном педагога психологической готовности к развитию жизнестойкости у детей в учреждениях общего среднего образования. В процессе исследования этой проблематики было объяснено понятие, связанное с жизнестойкостью у детей, а затем предложен перечень активных методов обучения и обосновано их значение в контексте формирования психологической готовности учителя к развитию жизнестойкости у школьников. По результатам исследования этой проблематики наработан вывод, что применение активных методов обучения служит в качестве залога усиления в педагогических работников внутренних ресурсов, которые в целом должны позволять им понимать психологию современного ребенка, а затем развивать у современных школьников жизнестойкость путем конструктивного диалога.

Ключевые слова: заведение общего среднего образования, педагог, психология современного ребенка, жизнестойкость, психологическая готовность педагога к развитию жизнестойкости у детей, активные методы обучения, диалоговое взаимодействие.

O. Shevchyshena. Features of application of active teaching methods in the context of formation of psychological readiness of a teacher for development of vitality of schoolchildren. – Article.

Abstract. The article substantiates the possibilities of forming a modern teacher's psychological readiness for the development of vitality in children in general secondary education. In the process of researching this issue, the concept of vitality in children was explained, and therefore, a list of active teaching methods was proposed and their importance in the context of forming the psychological readiness of teachers to develop vitality in students was explained. According to the results of the study of this issue, a conclusion was reached, based on which we can assume that the use of active teaching methods serves as a guarantee of strengthening of internal resources of teachers, and this, in general, will allow them to understand the psychology of modern children and will develop students' vitality through a constructive dialogue with them.

Key words: general secondary education institution, teacher, psychology of a modern child, vitality, psychological readiness of a teacher for the development of vitality in children, active teaching methods, dialogue interaction.